

Sekularizace jako výzva

Tři texty k tématu

Tyto texty představují torzovitý výstup z projektu „Sekularizace jako výzva“, který byl na podzim roku 2017 iniciován ekumenickým oddělením ÚCK ČCE ve spolupráci se zástupci nadace SKGO („Kerkelijke Gemeenteopbouw Oost-Europa“, tj. „Budování církevních sborů ve střední a východní Evropě“) a současným synodním seniorem Pavlem Pokorným. Nadace SKGO, vzniklá jako (duchovní) dědictví Hebe Kohlbrugge, je personálně spojena s Protestantskou církví v Nizozemí.

Záměrem bylo systematicky zpracovat téma sekularizace: jak jí rozumíme, jak ji reflektujeme, jakou máme zkušenost s jejími dopady na život církve, jakou máme vizi života církve v sekulární společnosti. Byla vytvořena pracovní skupina farářů a kaplanů, tři z Holandska a tři z České republiky. Jejími členy za českou stranu byli vězeňský kaplan Daniel Pfann, školní kaplan Aleš Wrana a Jiří Šamšula, farář v Litoměřicích. Skupina se měla setkávat jednou ročně na několikadenním semináři střídavě v Česku a v Holandsku a v mezidobí pracovat na stanovených úkolech.

Skupina se setkala nakonec dvakrát, jednou v Čechách, jednou v Nizozemí. Ke třetímu setkání kvůli koronakrizi již nedošlo a práce skupiny byla ukončena. Tento materiál tak obsahuje výstupy pouze české strany.

Projekt Sekularizace jako výzva byl finančně podpořen **Nadačním fondem Věry Třebické-Řivnáčové**. Za tuto podporu velmi děkujeme.

Obsah

Sekularizace a pluralita (Jiří Šamšula)

V prvním, více teoretickém příspěvku nazvaném „**Sekularizace a pluralita**“ **Jiří Šamšula** velmi stručně uvádí do významového bohatství pojmu sekularizace a navrhuje, abychom více než o sekularizaci hovořili o plurální situaci naší pozdně moderní situace, v níž jako křesťané žijeme.

Být tu pro druhého (Daniel Pfann)

V druhém velmi osobně laděném eseji „**Být tu pro druhého člověka**“ **Daniel Pfann** přináší úvahy o sekularizaci, které se prolínají s reflexí zkušeností vězeňského kaplana.

Sonda do smýšlení současné sekularizované mládeže (Aleš Wrana)

Ve třetím příspěvku „**Sonda do smýšlení současné sekularizované mládeže**“ **Aleš Wrana** jednak reflektuje své v čase se proměňující zkušenosti s výukou studentů na Evangelické akademii v Olomouci, jednak text obsahuje tři katechetické pracovní listy, které se mu osvědčily při práci s mládeží.

Sekularizace a pluralita

Jiří Šamšula

I. Úvod

Počty členů církve, v níž žijeme a pracujeme, spíše klesají, než že by rostly. Právě pokles členů v církvích našeho typu je jedním, byť ne jediným, z „tvrdých faktů“, které nás stále nutí zabývat se pojmem a fenoménem sekularizace.

Co pojem sekularizace vlastně znamená? Sekularizace v tradičním smyslu (pokud pomineme ten nejpůvodnější význam: převedení církevního majetku pod světskou správu) je chápána jako – odcírkvenění, odkřesťanštění, ztráta transcendence, v církevních kruzích jako lhostejnost a odpor proti Bohu, bibli a církvi. Nebo „zánik náboženských přesvědčení a náboženských forem chování“.¹

Z hlediska konsensu sociologické debaty jde sekularizace ruku v ruce s procesem modernizace, který se vyznačuje „vzrůstajícím sociálním rozrůzněním, urbanizací, technizací a důslednou racionalizací života“.²

Tato teze byla však zpochybněna, neboť v druhé polovině 20. století bylo stále více zřetelné, že náboženství na ústupu není, především v jiných částech světa než v Evropě. Je až banální poznatek, že církve dnes rostou nikoliv v Evropě, ale v latinské Americe či ve Spojených státech, kde zažívají boom a růst především letniční a tzv. charismatické církve. Kvůli této situaci odvolal již před několika desetiletími slavný sociolog náboženství Peter L. Berger svou sekularizační tezi jako doprovodný jev modernity a začal hovořit o „re-sekularizaci“.³ Modernita vytváří především pluralitu, nikoliv však nutně sekularizaci, tedy „úpadek náboženství jak ve společnosti, tak ve vědomí jednotlivců“.⁴

Byť se situace v církevním a teologickém rozlišování významového bohatství pojmu postupně mění,⁵ je spíše stále v naší církvi zvykem užívat pojem sekularizace (sekulární) v onom tradičním smyslu (s negativním hodnotícím podtónem): nenáboženský, necírkevní, nekřesťanský.

---

¹ LEHMANN, Hartmut, Heslo Säkularisierung II.1. (Begriffsgeschichtlich), Religion in Geschichte und Gegenwart, 4. Auflage, sv.7, 2004, s. 775.

² RGG, s. 778.

³ Srov. BERGER, Peter, Ludwig. Dobrodružství náhodného sociologa. Jak vysvětlit svět, a přitom nenudit. Z angl. orig. *Adventures of an Accidental Sociologist: How to Explain the World without Becoming a Bore* přeložil Jiří Ogrocký, CDK: Brno, 2012, s. 97.

⁴ BERGER, Dobrodružství, s. 96.

⁵ Literatura k sekularizaci je dnes v češtině již bohatá. Zde odkážu jen na dvě publikace: VIDO. Roman. Konec velkého vyprávění? Sekularizace v sociologické perspektivě. CDK: Brno, 2011. A religionistickou: HOŠEK, Pavel. A bohové se vracejí. Mlýn: Jihlava, 2012.

A zdá se, že církevní skutečnost (zvláště např. v určitých regionech České republiky) tuto tezi neustále podporuje.

Tento příspěvek chtěl také přispět k tomu, aby toto poněkud zjednodušené smýšlení v naší církvi se otevřelo diferencovanějšímu vnímání nejen toho, co je sekularizace, ale vůbec jaká je náboženská situace doby, v níž je nám dáno žít.

To, jak chápeme sekularizaci, vždy souvisí s tím, jak chápeme pojem/jev náboženství, resp. religiozity. S tím souvisí také odpověď na otázku, zda náboženství (jsou tu i další synonymní pojmy jako např. spiritualita, „spirituální potřeby“), především ve smyslu „vnitřní nastavení směrem k transcendenci“, či „vědomí transcendence“ je něco, co je dáno každému člověku, co je – jak se odborně říká – „antropologickou konstantou“ či nikoliv. V dějinách evangelické teologie jsou různé odpovědi na tuto otázku symbolizovány dvěma jmény: německým liberálním teologem Ernstem Troeltschem, který říkal ano – každý člověk je náboženský, má „náboženské apriori“; a potom taktéž německým teologem Dietrichem Bonhoefferem, který tvrdil pravý opak – tato přirozená náboženskost člověka je jen dějinně podmíněná, jdeme vstříc nenáboženské epoše.

Já osobně se spíše kloním k tomu, že náboženství ve výše uvedeném smyslu takovouto konstantou je. V tom smyslu, že člověk ve své existenci ve svém nitru (vědomí/subjektivitě a intersubjektivitě, jak to jen nazvete) si vždy tvoří něco, co se ho bezpodmínečně dotýká (pověděno s teologem Paulem Tillichem), na co zavěšuje své srdce (pověděno s reformátorem Martinem Lutherem).

Velmi rozdílné jsou ovšem podstata a kvalita toho, co se člověka bezpodmínečně dotýká, na co zavěšuje své srdce. Zde je kořen rozlišování pravého a falešného náboženství a potažmo i rozlišení mezi sekularizací jako legitimním důsledkem křesťanské víry a sekularismem.

Naše doba je dle mého soudu složitá v tom, že často není tak snadné, někdy je to nemožné zcela, táhnout jasnou linii mezi tím, kde je náboženství pravé, kde falešné, kde víra, kde nevíra či pověra. Nebo jinak: zde církev, tam svět (rozuměj: svět jako opak církve, tam, kde se nevěří v Boha).

Jistě existují situace, kdy je to poměrně jednoznačné. Např. kde jednotlivci či skupiny jednají očividně nelidsky, agresivně, kde dochází k mocenské diskriminaci jiných na základě jejich víry (ano, třeba právě křesťanské víry, ovšem nejen). Nebo tam, kde církev vystupuje ofensivně nacionalisticky a vrchnostensky (očividné je to v některých zemích bývalého sovětského bloku, třeba právě v Rusku či v Polsku nebo Maďarsku).

II. Pluralita, náboženská „víceřečnost“

Mám za to, že pojem sekularizace by se měl chápat v nerozlučném spojení nejen s pojmem náboženství, ale také s pojmem pluralizace: současná pozdně moderní situace má různé signatury, jedna z těch zásadních je, že se nacházíme v plurálním světě, ve světě mnohosti světových názorů, náboženství, nabídek smyslu, právě i toho nepodmíněného.⁶

V naší společnosti existuje mnoho kontextů, v nichž lidé žijí a kam z církve (dočasně či na trvalo) vycestovávají, či kde setrvávají, aniž by se kdy setkali s kontextem církevním, tedy i s kontextem explicitně zvěstovaného evangelia (či o něm slyšeli málo nebo jen v podobě karikatury, ne jistě bez přispění církví samotných).

Proto bychom v církvi jako faráři/farářky i jako „laikové“ měli hovořit vícero jazyky (míněno samozřejmě v přeneseném smyslu). Snad právě i o tom hovoří apoštol Pavel ve známých slovech. Projev takovéto náboženské a kontextové „polyglocie“ je jedním z projevů křesťanské svobody, která je propojena s láskou: *Jsem svoboden ode všech, ale učinil jsem se otrokem všech, abych mnohé získal. Židům jsem byl židem, abych získal židy. Těm, kteří jsou pod zákonem, byl jsem pod zákonem, abych získal ty, kteří jsou pod zákonem – i když sám pod zákonem nejsem. Těm, kteří jsou bez zákona, byl jsem bez zákona, abych získal ty, kteří jsou bez zákona – i když před Bohem nejsem bez zákona, neboť mým zákonem je Kristus. Těm, kdo jsou slabí, stal jsem se slabým, abych získal slabé. Všem jsem se stal vším, abych získal aspoň některé. Všecko to dělám pro evangelium, abych na něm měl podíl. (1 K 9, 19-23)*

To je jistě určitý ideál a neudělá se to tak snadno a je to většinou celoživotní a vícegenerační úsilí. Snad se dá říci, že naše církve se především učila mluvit jazykem onoho v tradičním smyslu slova sekularizovaného člověka: který je nenáboženský, nemá spirituální potřeby, je ateista, bezbožný, bez transcendence, nemá „smysl a vkus pro nekonečno“ (pověděno s Friedrichem Schleiermacherem, otcem moderní protestantské teologie). Právě o těchto lidech – z různých kontextů – hovoří ve svých příspěvcích Aleš Wrana a Daniel Pfann.

A snad právě u nás v Čechách, o nichž se stále rádo a zjednodušeně v tisku hovoří jako o nejateističtější národě v Evropě, můžeme tyto lidi potkávat více než v jiných zemích Evropy (možná podobná situace je v sousedním Sasku).

---

⁶ „In der neuesten Sozialgeschichte moderner europäischen Religionen sind alte Säkularisierungskonzepte weithin durch Modelle des schnell wachsenden religiösen Pluralismus in nahezu allen ‚religiösen Feldern‘ (Pierre Bourdieu) Europas seit dem 19. Jahrhundert abgelöst worden.“ (GRAF, RGG, Säkularisierung, s. 779)

III. Kontexty

Tyto kontexty jsou tedy různé a je třeba je popisovat teologicky a sociologicky diferencovaně. Ne vždy je určitý druh religiozity a sekulárnosti třeba přivítat. A ne na každou pozici je možné (alespoň v kratším časovém horizontu) navazovat komunikací evangelia.

Jiné konfese. Ideálně je záhodné umět elementární řeč jiných křesťanských konfesí, jde o „starý známý“ ekumenický dialog. V něm je dříve než jindy zapotřebí hledat to, co spojuje, ale také nezametat pod koberec a vytěšňovat, co neustále rozděluje, a to umět také pojmenovávat a neomlouvat to argumenty z historie. Každá z konfesí má také svůj specifický postoj k tématu sekularizace, sekulárnosti. Mám za to, že právě naše evangelická identita nejvíce přispěla do pokladu křesťanského myšlení k pozitivnímu hodnocení světskosti, sekularity, nenáboženskosti.

V této souvislosti je třeba zmínit, že jde také vnímat **vnitřní rozdíly**, které jsou i uprostřed jednotlivých konfesí a jdou jimi napříč. Jsou to opozice, díky nimž vznikají tzv. kulturní války a které jsou – zjednodušeně řečeno – spojeny s opozicí liberální/konzervativní. Témata, na nichž na této ose vzniká spor, jsou např. nejen hodnocení homosexuality a jiných sexuálních identit a genderu, ale vůbec téma sexuality jako takové. I ČCE je v tomto vnitřně pluralitní, byť je zřetelné, že je v kontextu českých křesťanských církví po právu vnímána jako „liberální“ a naše církve by se k tomu také měla přiznat.

Náboženský fundamentalismus. Použijme toto slovo, navzdory tomu, že se někdy užívá jako zjednodušující nálepka a že i zde jsou různé „fundamentalismy“ (křesťanský, katolický, protestantský, islámský), které spojuje nekritické, nedějinné, doslovné čtení svatých písem, jednostranný konzervativismus věroučný, etický. Jev, který ovšem rád využívá moderní, nová média pro šíření svých antimoderních postojů. Ale i základní kontury tohoto fenoménu je dobré znát, byť jsou zde rozhovor a řeč argumentů velmi omezené.

Transformace tradičních křesťanských obsahů v žité víře církevních křesťanů. Jedním ze znaků současného křesťanství je, že i ti, kdo se k němu hlásí, hovoří a myslí v různých jeho „dialektech“ a neztotožňují se s tradičními obsahy. Např. pojetí Boha jako neosobní energie. Třeba s tím se setkávám ve své farářské praxi i u některých členů svého sboru či u lidí, kteří jsou v jeho „napětovém poli“. To je ovšem jen jeden příklad z mnoha.

S výše uvedeným úzce souvisí „křesťanství bez církve“. Britská socioložka Grace Davie proslula pojmem „believing without belonging“, „víra bez náležení/bez členství“, „víra bez církve“. Fakt, že mnoho lidí o sobě tvrdí, že věří, že věří křesťansky, ale nechtějí mít nic společného s církví, resp. s institučně chápanou církví. Jakkoliv je tento postoj teologicky problematický, je třeba ho především v české společnosti brát velmi vážně, i vzhledem k vlastním interním úvahám o podobě církve.

S touto „vírou bez církve“ mám i jako farář poměrně bohaté zkušenosti. Občas, ale i pravidelně přicházejí lidé na bohoslužbu, rádi se jí zúčastní, účastní se třeba i jiných sborových akcí, ovšem nechtějí se stát členy sboru, konkrétně: nechtějí se nechat pokřtít, z různých důvodů mají strach před užší vazbou k církvi.

Jiná (světová) náboženství (islám, buddhismus, hinduistické tradice). Tento kontext pro naši zemi a církve asi stále není až tolik viditelný jako pro naše holandské kolegy, s nimiž jsme se v rámci přemýšlení nad tématem sekularizace setkávali. Mezináboženský dialog je na různých úrovních v naší církvi přítomen, pokud pominu bohatou literaturu (viz např. aktivity faráře pro menšiny Mikuláše Vymětala). Je otázkou jinou (demografickou, politickou, sociální), v jaké míře se budeme s většími počty příslušníků jiných náboženství setkávat v budoucnosti. Z teologického hlediska je podnětná učebnice dogmatiky německého evangelického teologa Hanse-Martina Bartha (do češtiny nepřeložena).⁷

Tomu příbuzné je to, co bych pracovně nazval jako „**alternativní religiozita, nová náboženská hnutí**“, kam nepatří jen často zmiňovaná esoterika, a jiné bizarní formy náboženskosti jako vykládání karet apod. Je to komplexní pole, v Česku již poměrně dobře i vědecky mapované (viz za všechny Společnost pro studium sekt a nových náboženských směrů). Jestliže chápeme sekularizaci také jako deinstitucionalizaci náboženství (spirituality), je toto právě terén, kde je tato slabá institucionalizace nejvíce patrná, jakkoliv i zde dochází ke zřetelným sociálním podobám náboženství.

Jako poslední zmiňme široké pole **autonomní kultury**, kam náboženské obsahy v proměněné podobě „vycestovávají“ a kde je lidé také přijímají a tím se pokoušejí interpretovat svůj život. Tento pohled vyžaduje poměrně široké chápání toho, co je náboženství, který ovšem také není bezrozporný. Takový široký pojem náboženství předložil německo-americký sociolog Thomas Luckmann, když hovořil o „neviditelném náboženství“. Do tohoto pojmu náboženství se pak „vejde“ mnohé, co bychom tradičně chápali jako sekulární, nenáboženské. Podle Luckmanna se náboženství ukazuje všude tam, kde lidé přesahují svou bezprostřední biologickou přirozenost: náboženství je tam, „kdekoliv se na chvíli opouští všednodennost – ať v momentech velkého strachu, při sportu nebo v opojení, ale i ve zcela nenápadných situacích, a dokonce i ve snech: i tam se otevírají zkušenosti s ‚transcendencí‘. Náboženství má potom nakonec tu funkci, aby interpretovalo smysl takovýchto zkušeností. Aby takovou funkci naplnily, rozvíjejí se náboženské interpretace do ‚symbolicky objektivních systémů smyslu‘, tedy do interpretací, za jejichž pomoci lidé můžou úspěšně zvládat mimořádné zkušenosti“.⁸

---

⁷ Barth, Hans-Martin. *Dogmatik. Evangelischer Glaube im Kontext der Weltreligionen*. 3., aktualisierte und ergänzte Auflage. Gütersloh: Gütersloher Verlagshaus. 2008

⁸ Schlieter, Jens. In *Was ist Religion? Texte von Cicero bis Luhmann*, Stuttgart, 2010, s. 200.

IV.

V čem spočívá síla pojmu sekularizace pro orientaci i v dnešní plurální situaci, kde vedle sebe pozorujeme „návrat bohů“, ale zároveň stálý odklon lidí od institučního náboženství? Pojem sekularizace může dle mého soudu zostřovat naše kritické vnímání právě současných pokusů nepřiměřeně re-sakralizovat a zbožšťovat to, co sice od náboženství oddělovat nemůžeme, ale musíme to od něj rozlišovat: např. pokusy sakralizovat politické struktury, znovu propojovat „trůn s oltářem“ nebo při pokusech směšovat např. zdravotnictví s různými (pseudo) náboženskými ezoterními teoriemi. Pojem nás stále upozorňuje na to, že tu jsou lidé a oblasti lidského života, kteří sebe chápou jako nenáboženské, a byť jim z hlediska křesťanské víry, která ví o nemožnosti lidské duše uniknout pře Bohem (Ž 139,8), můžeme rozumět lépe, než oni chápou sami sebe, přesto musíme toto jejich rozhodnutí respektovat s tím, abychom byli připraveni vhodně, s otevřeností, ochotou klást si otázky a s pokorou vydat svědectví o své víře, pokud bychom o to byli požádáni (1 Pt 3,15-16).

Být tu pro druhého člověka

Daniel Pfann

„Abych nezačal rovnou abstraktními definicemi a dialektickou argumentací, která by posluchače snadno odradila, podal bych pro začátek spíš jakousi celkovou intuitivní charakteristiku člověka, kterému ontologický cit, pocit bytí chybí, nebo spíš, který ztratil vědomí, že ho má. Celkem vzato je tak na tom moderní člověk vůbec, a pokud v něm ontologická potřeba ještě pracuje, tak jenom tlumeně, jako nejasný tlak.“⁹

I. Úvod

Začnu celé své přemýšlení dvěma citáty z Pavlova prvního listu do Korintu:

Ani já, bratří, když jsem přišel k vám, nepřišel jsem vám hlásat Boží tajemství nadnesenými slovy nebo moudrostí. Rozhodl jsem se totiž, že mezi vámi nebudu znát nic než Ježíše Krista, a to Krista ukřižovaného. Přišel jsem k vám sláb, s velkou bázni a chvěním; má řeč a mé kázání se neopíraly o vmlouvavá slova lidské moudrosti, ale prokazovaly se Duchem a mocí, aby se tak vaše víra nezakládala na moudrosti lidské, ale na moci Boží. (1 K 2,1-5)

Dnes je tomu podle mého soudu s otázkou sekularizace naopak: Pokud je dnes moderní člověk takzvaně sekularizovaný, odcírkevněný, odkřesťanštěný, případně po výtce odnáboženštělý, tak je, nazvu to, nezatížený, původní, normální (přirozený). Nezatížený náboženskou křesťanskou výchovou (příčemž obvykle nehraje vůbec žádnou roli, byl-li – říkám „byl“, nikoliv „je“, pokřtěný). Moje generace (*1960) v Čechách je v globálním pohledu už druhá generace bez náboženské výchovy. Čili jakýsi „výchozí“ člověk je nejprve „přirozený“.

Přirozený člověk nemůže přijmout věci Božího Ducha; jsou mu bláznovstvím a nemůže je chápat, protože se dají posoudit jen Duchem. (1 K 2,14)

Tento přirozený člověk tedy ještě není „křesťanský“. Sekularizovat se může křesťan. Jestli jen „náboženský“ člověk se může sekularizovat, je jiná otázka. Asi určitě se může sekularizovat původně církevní křesťan – je co sekularizovat!? „Původní“ přirozený člověk by se musel nejprve obrátit na církevní víru, aby mohl být následně sekularizován (aby se mohl sekularizovat).

Jsou dva druhy sekularizace: ODNÁBOŽENŠTĚNÍ, osvobození se od náboženské závislosti, předmětnosti – **a pak je člověk sekulární**. Nebo ODCÍRKEVNĚNÍ, to se dalo a děje zejména v Evropě. Jestli se dá opravdu náboženská člověka odstranit, to je zcela jiná otázka; ale dá se

---

⁹, Gabriel MARCEL. *K filosofii naděje*. Vyšehrad: Praha, 1971, str. 6.

„emancipovat“ (např. po 1. světové válce od církve, hnutí „los von Rom“, „ pryč od Říma“). **Od náboženství v negativním slova smyslu se může člověk osvobodit jedině vírou!** SEKULARIZOVAT pro nás znamená ODCÍRKEVNĚODKŘESŤANŠTIT, je to zbavení církevního křesťanství.

Židé žádají zázračná znamení, Řekové vyhledávají moudrost, ale my kážeme Krista ukřižovaného. Pro Židy je to kámen úrazu, pro ostatní bláznovství. (1 K 1,22.23)

II. Pár poznámek z praxe

Jak vypadá český člověk – **očima vězeňského kaplana** – z hlediska věčnosti?

- 1) Nezajímá se o jakékoliv duchovní a související věci;
- 2) „něco musí bejt“, ale nezajímá se o to;
- 3) nezajímá se o křesťanství, ale vzrušuje ho esoterika (ezoulička), duchovno, „duchovna“, ovšem taková, která k ničemu nezavazuje; – úspěšný podnikatel, pobýval kde jinde než v Tibetu, má pocit, že je duchovní člověk, případně praktikující buddhista, ale nesmí to mít žádné morální důsledky pro jeho život;
- 4) člověk, který chce mluvit s vězeňským duchovním, chce vědět něco o bibli, víře, odpuštění, vyslyšení modliteb (a potřebuje poštovní známky).

TEDY: Když probíhá sekularizace, odkřesťanstění, tak je to změna výchozího stavu! A jaký je ten výchozí stav podle první a druhé kapitoly 1. listu Korintským? Člověk je buď Žid, a pak mu je křesťanská zvěst pohoršením, nebo Řek, a křesťanská zvěst mu připadá bláznovstvím (2,14). Přirozený (přírodní, původní, normální, čistý) člověk nemá s vírou, myslíme zde křesťanskou, (zatím) nic společného. Potom se někde setkal s apoštoly a křesťanstvím a církev se posléze začíná šířit.

A potom jde čas – staletí, tisíciletí a poslední desetiletí – a dochází k erozi neboli k POSTUPNÉ sekularizaci. Člověk je třeba (ještě) pokřtěn a pak ještě confirmován, ale jaksi postupně do kostela přestane chodit a svoje děti – ty starší – nechá ještě pokřtít a ty mladší už ani ne, a aniž by na něj byl vyvíjen nějaký tlak, což by také mohlo být, ale nemusí, tak ten člověk se stane zase postupně ne-náboženským, nýbrž **necírkevním a v jistém smyslu i ne-křesťanským člověkem**. Myslí spíše ateisticky (eventuálně materialisticky) nebo apateisticky; moc ho to všechno nezajímá. Takže tento člověk se sekularizoval, popřípadě byl sekularizován.

Chci se však pořád vracet k tomu, že výchozí stav není aktivní křesťan, nýbrž ten přirozený, přírodní, normální člověk. Korintský Řek je pohan, tedy asi ještě pořád duchovní člověk, byl v tom vychován... Můj obraz původního nezátíženého člověka je obraz kolegy, který sice viděl zvenku kostel a ví, že existuje bible, a i různá náboženství, ale jsou to pro něho hlouposti, o které

se nezajímá. Sportuje, nakupuje, dokonce i plodí děti, které se rodí již sekulární. Důchod tráví na chalupě. Spravuje střechu, učí vnoučata mít rád lidi a věci, které vidí (na které si sáhne a které si koupí). Samozřejmě může být mnohem ochotnější pomoci než jeho soused, který v neděli ráno obléká kostelní šat. Křesťanská zvěst je tomuto člověku bláznovstvím. Prostě otevřít tu knížku, bibli, která někde leží, to by ho nenapadlo. To možná dělá poblázněný vousatý kaplan, který je za to placený, ale benzín za to nenačerpáš. Je tady ještě co sekularizovat? Ale mohli bychom se eventuálně pokusit toho normálního přirozeného přírodního člověka obrátit. Přijde pan duchovní (tak mi opravdu někdy říkají) a bude klást duchovní otázky, **zrealizuje duchovní pohovor a zapíše ho do knihy**. Já osobně, Daniel, nikoliv pan duchovní, bych se s tím člověkem (ve vězení) spíš skamarádil, sdílel, nejsou věci vždycky hned smrtelně vážné! Nejde vždycky hned o spasení. Jde o člověka!

Jako ilustraci bych uvedl pěknou křesťanskou rodinu: obrácení křesťané z 1. století a pak z děda na vnuka až do 19. nebo 20. století. Ale POTOM – třeba za první republiky v Čechách se na bibli v knihovně stále více prášilo. Čím větší vrstva prachu na bibli a kostelním zpěvníku, tím větší míra sekularizace. Až došlo k tomu, že vnoučata z původního vznešeného křesťanského rodu na tom byla stejně jako „něcaři“, kteří říkají „něco asi musí bejt“, ale nemají žádný vztah k nějakým „duchovním otázkám“. Použiji to klíše: k „duchovním hodnotám“. Vracíme se tedy k (před)přirozenému Řeku.

Sekularizovaný člověk se pozná také tím, že právě ta zvěst je mu bláznovstvím. Někaké té starší generaci to ještě bláznovství není – dokonce s klidným porozuměním sledují, jak jejich děti někdo pozval do nějaké náboženské skupiny – a pro ty děti je to něco zcela nového, pro rodiče SNAD neškodná hloupost stejně jako pro jejich souputníky z tradičních ateistických rodů (pohansko-komunistických kruhů...).

Ještě poznámka: Přirozený člověk možná je po socialisticku naprosto necírkevní, ale i odduchovněný, odreligiozovaný, odnáboženštělý (tady bude asi trochu rozdíl od západní Evropy?). Správně religionisticky vzato asi nejde člověka odnáboženštit, ale podle mne existuje člověk, který je naprosto spokojen s československou televizí 70. let. Ze zkušenosti se socialistickým školstvím a pracovními kolektivy vím, že lze nejen odcírkevnit, ale i do určité míry odnáboženštit, odreligiozovat. Nebo řeknu to jinak, je možný model člověka, který je „ještě nezduchovnělý“ – tedy přirozený. Druhý výchozí člověk je Řek, pohan, tedy vyznává nějaká náboženství, viz řecká mytologie, nebo se obrací k moudrosti. „*O tom mluvíme ne tak, jak nás naučila lidská moudrost, ale jak nás naučil Duch (...)*“ (1 K 2,13)

Sekularizovaný člověk je ten, který NEVĚŘÍ V NIC. Aspoň to tvrdí. (Asi to nejde, ale nevadí...) Nejspíš věří v něco. A ještě by se dalo odlišit, jestli věří, „že“ něco je, nebo věří „na“ něco nebo „v“ něco nebo „na“ nic.

Ale my křesťané, my milí a vážení nesekularizovaní přátelé, jsme ti lepší, tak jak je to cítit z Pavlových epištol. My, lepší lidé, „lepšolidi“, jsme zkrátka lepší. (Nezatížení, neposkvrnění sekularizací...) To cítí někteří lidé, když se nějak přitočí k církvi, navštíví (nedopatřením) bohoslužby: že teprve tam jsou ti správní lidé („my křesťané...“). A těm „něcolidem“, „něcařům“, „nicarům“ říkáme, že nevěříme na něco, nýbrž v někoho, Živého, kdo k nám má vztah. A tudíž nutně jsme lepší...

Mimo církev, mimo sbor, ve vězení, se setkává člověk s lidmi, kteří jsou ne ani tak sekularizovaní, nýbrž ještě „neobrácení, normální“ a s nimi hovořím „od začátku.“ Původně jsem myslel, že právě na to bude potřeba nějaký návod, ale pak jsem tuto myšlenku zavrhl jako špatnou. Já, jako vězeňský kaplan, kromě toho, že jim budu naslouchat, se budu snažit s nimi sdílet, a budu na ně snad možná nějak působit, a když to vezmu rychle, může se nakonec stát, že se dostanou do stavu, že žádají o křest a SEKULARIZACE by u nich mohla zase začít. (Třeba z důvodu nové ateistické partnerky.)

Ted' bych chtěl vyslovit smělou myšlenku: jeden z důvodů sekularizace je podle mne i ten, že se mi prostě v neděli ráno nechce vstávat a nechce se mi jít na bohoslužby. I když to třeba považuji za důležité. Nenápadný červík sekularizace, budu chodit do církve čím dál méně ne z důvodů nevíry, ale z důvodů lenosti, pohodlnosti. Budu také líný otevřít bibli. Moje děti pak už nebudou považovat bohoslužby a čtení z bible za důležité a jejich děti to budou považovat za bláznovství. A rodina se odrodí. Ne třeba odnáboženští, ale plně ODCÍRKEVNÍ, SEKULARIZUJE.

Podle mne ta nedělní chuť zůstat v posteli není zase taková maličkost. Ledažeba: Někde nějaké studentské bohoslužby v neděli večer, mnohé mladé lidi to drží při církvi i pak jejich děti! Jinak by všichni v neděli dopoledne leželi nebo v montérkách uklízeli dům či zahradu, supermarket a poslouchali Holky z naší školky – nebo ovšem i Bacha...bacha na to! Jde se na koncert duchovní hudby. Nebo když člověk vidí některé mladé aktivní evangelíky, kteří třeba i vedou tábory, že to nějak bez těch původně ústředních bohoslužeb jde...

Ještě s tím nejsem hotov, ale asi si budeme muset zvykat na křesťanství i svým způsobem aktivní, kde nebude zdaleka tak důležitá neděle a další?

Ve své vězeňské praxi říkám lidem, že nevěřím v něco, že něco musí být, ale že věřím v někoho. Říkám vězňům, že se pokouším věřit, že má smysl dělat dobré věci, že věřím ve STVOŘITELE, který nám dal život a ke kterému se zase vrátíme, v lásku, ve VĚČNOST, v odpuštění, smíření. Věřím, říkávám v kriminále, že i při mnohém, přemnohém zlu má pořád smysl dělat dobré věci, že má smysl a že životu dává smysl zajímat se o druhého člověka. Ten není pro mě více či méně negativní kulisa. Spoluvězeň je pro mne třeba jako ten zbitý zachraňovaný milosrdným Samaritánem. Člověk, který je momentálně vedle, mne zajímá: co ho trápí, co ho těší. Jsou lidé,

v jejichž přítomnosti nám je a není dobře; má nám jít mimo jiné o to, aby se lidi kolem nás cítili dobře. Cítili zájem nebo i přijetí.

„Tak mé myšlenky předou...“

Kaplan ve věznici mluví a pracuje nejen s vězni, ale i se zaměstnanci, kteří bývají svérázní. Příklad: měli jsme někam jet, šel jsem za řidičem a on řekl, ať vás odveze Bůh, vy máte Boha, ať se stará... Viděl jsem nepřátelství vůči čemukoliv církevnímu. Tak jsem mu řekl, zkusíme to na andělských perutích, třeba doletíme, ale momentálně to nejde, potřebujeme, abys nám pomohl ty, přece jenom lidi si mají pomáhat. A příště toho člověka potkám a zeptám se ho, jak se má, jaká je služba a jak daleko dojíždí do práce. A postupně vznikne docela dobrý kontakt. A on zjistí, že kaplan má zájem o lidi, o jejich život, práci a nesnaží se lidi naverbovat do církve nebo je obracet na víru. Taky mu v rozhovoru řeknu, že já sám taky vždycky moc nemám rád církev (kromě ČCE!) a moc pobožný lidi. Zkrátka jako příklad – může vzniknout jakési **přátelství mezi ostře proticírkevním člověkem a kaplanem pověřeným církví.**

Moje základní nastavení je, že člověk vnímá druhého vedle sebe, záleží mu na lidech kolem. Křesťanství, jak jsme se učili na fakultě, je něco jako oním bytím pro druhého. Řečeno s Ladislavem Hejdánkem: jde o Pravdu? Já dokonce někdy ani nemluvím (nezvěstuji) o vzkříšení a spasení. Tomu lidi nerozumí. Zvěstuji to, že má vždycky ještě smysl dělat dobré věci, proto nás sem Stvořitel postavil. A teprve třeba až přijde řeč na odpuštění a na další věci, třeba věčnost, tak jsou chvíle na osobní vyznání. U vězňů je to trochu snazší. Když si nás zavolají, tak přece jenom jim o něco jde, byť by chtěli třeba původně od nás jen dopisní známky... Tak vznikne kontakt a podobně ten člověk může zjistit, že by bible mohla být třeba něco zajímavého. Pak jsou lidi, kteří se ptají na křesťanství a tady zase je na místě „řeč o víře“. Za mne v hellerovsko-hejdánkovsko-balabánovsko-komárkovském smyslu, nebo jako moje maminka obklopená chudými duchem a plnými rozličných neduhů. A i lidi ptající se na víru, v sebefilosofičtějším smyslu, potěší zájem o jejich rodinu, děti, vztahy, rodiče a věci, které ji dělají radost... A pak dotyčný, dotyčná, abych se pochválil, řekne spoluvězněm, že ho rozhovory s kaplanem povzbuzují. Zažil jsem to opakovaně.

Z mého pohledu církev bez velkých řečí bude posílat své lidi do nemocnic, věznic, do škol a do kasáren.

A ve sborech se budou lidé mimo jiné také povzbuzovat v tom, aby prostě normálním lidem kolem nějak naznačovali, co považují pro „svůj“ život za podstatné, budou lidem vyprávět, že se v kostele, a hlavně po kostele na kafi cítí dobře (kvůli společenství?).

III. Závěr

To je praxe, snažím se nebýt teoretický: Dobro, obecné, absolutní, nejvyšší, nejbližší – Stvořitel, Bůh, věčnost, radost, sdílení. Každý člověk má určitý myšlenkový svět – a na ten je třeba se napojit. Lépe řečeno projevit skutečný zájem o člověka. Nejde o pana duchovního ani o kostel či církev, možná o odpuštění a smíření, ale tady může (musí) přijít **nesekularizovaný náboženský úkon** – modlitba, poslání, požehnaní. Já za sebe moc neumím mluvit o osobním Stvořiteli, o Pravdě. Stále mám na paměti, že ten člověk musí vědět, že za ním někdo byl, a nebyl to farář. Byl to někdo, kdo měl zájem o to, jak se mu vede. Kdyby šlo o profesionála bez osobního bytostného zájmu, prozradí to i bezděčně vnímaná řeč těla i vynechaná otázka, koho máte venku.

Sonda do smýšlení současné sekularizované mládeže

Aleš Wrana

I. Mí posluchači a naše školní situace

Mládeží, o které zde budu mluvit, míním své studenty. Shrnu zde své zkušenosti, kdy v hodinách Základů křesťanské nauky na Evangelické konzervatoři v Olomouci se studenty rozmlouváme nad úryvky biblického textu. Tento předmět učím ve čtyřech předmaturitních ročnících, což je dohromady asi 60 lidí, v každém ročníku mám vždy jednu vyučovací hodinu týdně. Diskuse a rozhovory jsou součástí každé hodiny, délkou dokonce i převažují nad časem mého výkladu k tématům, která jsou mi předepsána. Snažím se ve studentech rozvíjet důvěru, že mě jejich názory a postoje zajímají, že můžeme spolu diskutovat, a nejenom náboženskou řečí, že mohou otevřeně říci, co si o věcech myslí, aniž by byli káráni nebo napravováni směrem k nějaké pravověrnosti. – Shrnuji zde své zkušenosti z let 2015 až 2018.

Když tuto mládež nazývám „sekularizovanou“, míním tím jednoduše bez další specifikace, že jejich myšlení není „náboženské“. Sekularizovaný člověk (*saeculum* – tento čas, ve smyslu imanence) ví jen o tomto světě, světě fyzickém a na něj vázaném světě duševním (myšlenkovém a prožitkovém). Myšlenka na nějaký jiný svět, svět duchovní, na tomto našem světě nezávislý, odkud prý dokonce přicházejí pohnutky do našich životů, je mu cizí až protivná.

Mezi těmito studenty jsou i mnozí křesťané, třeba z jedné třetiny, ale podle mé zkušenosti nedovedou na mé podněty reagovat živě vyznavačsky. Jako by jejich víra žila jen v nějakém ghettu, vytvářela zbožnost, osobní a církevně-skupinovou, ale neobstávala v obyčejných rozhovorech, neměla pohotovou návaznost na běžné ani mírně hlubší uvažování o životě. Jsou mezi nimi, zadruhé, i takoví, kteří koketují s nějakou alternativní spiritualitou (astrologií, zednářstvím, pohanstvím, pozitivním myšlením...), ale nepotkal jsem se s žádným takovým „alternativcem“, aby taková víra spočívala na nějakém příběhu („mýtu“) a mohla mu tak být způsobem života.

Vyučuji tak, že v každé z vyučovacích hodin zmíním nějaký vybraný úryvek ze čtení Ekumenického lekcionáře, s přibližně touto otázkou: „Představte si, že byste se následující neděli vyskytli někde v kostele, třeba do kostela chodíte, třeba náhodou. Budou se tam číst následující slova. Rozuměli byste jim? Jak byste jim rozuměli?“ (V následujícím textu uvádím přímou řeč v uvozovkách to, co jsem řekl já. Kurzívou v uvozovkách jsou výpovědi studentů. Tučným písmem uvádím biblická slova nebo jejich parafrázi, která jsou tématem hovoru.)

Pojímám svou výuku jako „preevangelizaci“. (Není v plném slova smyslu hlásáním evangelia, ale je příležitostí k jakémusi „setkání se světem evangelia“ a pokusem o odbourání předsudků

vůči křesťanství.) Nebo jako „komunikaci evangelia“, což je zase jiný koncept, který zde nebudu rozvádět, dnes už je snadno k dohledání jinde.

A ještě musím předem podotknout, že studenti konzervatoře jsou mezi mladými lidmi dost specifíční. Jejich činnost i myšlení mají své těžiště – v produkování hudby. Učí se plně soustředit na to, co hrají. S tím pak souvisí např. i to, že se s nimi dá medítovat. Cvičit meditaci právě jako koncentraci pozornosti. Rádi se učí napojovat na proud a rytmus dechu. Při meditaci věnují pozornost svému tělu, a tím odčerpávají napětí z hlavy/mysli. Asi snadněji než jiní lidé se učí pracovat také s tělesnými energiemi, např. s teplem. - Tím však zároveň říkám, že takovou meditaci ještě nepovažuji za věc duchovní. Nýbrž ještě za metodu zde-světskou, psychologickou.

II. Jaký je dnešní mladý člověk

Jaký je podle mých zkušeností dnešní (mladý, necírkevní) člověk? Toto povím jen v krátkosti, a s vědomou neurčitostí a neúplností, není to hlavním účelem práce. Je celkem nejistý, nezakořeněný nejenom v hodnotách duchovních, ale ani v hodnotách vůbec. Ví však o své nedokonalosti, o svých vinách, např. nedostatecích v lásce.

Podle mého názoru není religiozita antropologickou konstantou (že by si každý člověk hledal nebo vytvářel své náboženství, ať už tradiční, či alternativní, či pseudoreligiozitu – pojmy jsou vysvětlovány v literatuře). A dnešní mladí nejsou *sekularizovaní* v tom možném smyslu, že by to byl výsledek nějakého procesu, který by se udál s nimi v jejich osobním vývoji, ale prostě *sekulární* – jediný svět už je pro ně svět tento, v kterém fyzicky žijí, který se dá vidět, prozkoumat.

K mému opakovanému překvapení mají mí studenti malé porozumění pro metafory – **hořelo jim srdce; světlo osvěcuje naši mysl; někdo nás vede jako pastýř**. Pro toto zjištění zatím nemám vysvětlení.

A naopak, možná taky překvapivě, mají dobrý cit pro vnímání společenství. Když se jich např. ptám (na základě Pavlových výkladů o církvi jako jednomu těle a rozdílnosti charismat) „Kdo z nás je jakým údem v těle naší třídy, kdo je rukou, kdo je ústy, plícemi atd.“ „Kdo má jaké obdarování? Kdo mezi vámi má dar laskavosti, výřečnosti atd.“, vždy to vzbudí živé přemýšlení.

A co zde musím dodat nakonec ke své lítosti: podle mé zkušenosti nemá dnešní mladá generace žádnou naději pro náš svět. Příčinou je asi přemíra katastrofických zpráv. Např. když se jich na základě biblického výroku, že Bůh křesťany **znovu zplodil k živé naději** (1Pt 1,3) ptám, jakou oni mají naději, odpovídají: „*mám naději, že dodělám konzervatoř, že budu mít rodinu, apod.*“ „A jakou máš naději pro svět?“ Odpovídají vysloveně: „*Žádnou.*“

Zároveň má ještě smysl chápat jejich „sekularizaci“ konkrétněji jako „odkřesťanštění“. Mnozí jsou pokřtěni, ale na otázku: „Znamená pro vás váš křest něco?“ neumějí odpovědět. Pokud jsou mezi nimi církevní křesťané (v naší škole ve velké většině římsští katolíci), snaží se třeba odpovídat katechismově, učení však nedovedou osobně vysvětlit. (Tak je to ostatně i u mnoha případů uváděných dále, že se křesťanští studenti snaží odpovídat podle církevního učení, asi se i snaží být svědečtí, ale při doplňujících otázkách se ukazuje, že věrouce nerozumějí nebo si ji nedovedli přivlastnit.) Až humorně zní, že na jindy položenou otázku „proč jsou kříže na hrobech?“, odpovídají, že je to „*připomínka, že všichni zemřeme*“. A když jsem se studentů zeptal, podobně jako Ježíš svých učedníků, „a za koho Ježíše pokládáte vy?“, nezazněla žádná odpověď. Taky by dovedli uznat, že se někdy modlí, a mysleli by tím, že rozmlouvají s nějakou instancí v sobě.

Pokud si myslíme, že jedněmi s posledních zbytků křesťanského povědomí jsou velké svátky, pak pro mé studenty ani tyto už neznamenají nic 'duchovního'. Na otázku po smyslu Vánoc odpovídají: „*klid, rodinná setkání*“. Jaký mají význam Velikonoce, už bez nápovery ani nevědí, někteří chodí v pondělí „na šmigrust“.

III. Texty, které asi lépe ukazují podstatu tohoto sekularismu

Zde zmíním několik biblických textů, které mě v rozhovoru se studenty vedly k bližšímu pochopení, jaký je imanentní význam jejich světa.

Žalm: „**Všichni, kdo mě vidí, se mi posmívají...**“ (?)

„Proč se nevěřící posmívají věřícím?“

„*Protože věří v něco, co se nedá dokázat.*“

Exaktnost přírodních věd přírodní vědy je pro ně měřítkem pravdivosti pohledu na svět.

„**Mnozí říkají: ‚Kdo nám dá užít dobrých věcí?‘ Avšak nad námi ať vzejde jas tvé tváře, Hospodine!**“ (Ž 4,7)

„Co je smyslem života?“ – asi polovina studentů odpoví: „*Užít si co nejvíce*“

„A má smysl vedle užít si také žít dobře, konat dobro?“ Někteří přitakají.

„A proč to má smysl?“ „*Protože se to má, abych se před sebou nemusel/a stydět.*“

„**Kdo věří ve mne, má život věčný, již přešel ze smrti do života**“ (J 5,24)

„Život věčný je zde ve významu pravý, naplněný, což se může stát už teď a tady.“

Studenti znají pocit, že některý okamžik je opravdový, naplněný, dokonalý, teď je to „ono“.
(Odpovídá to dnes poměrně běžným pojmům „bdělost“, mindfulness; flow prožívání.
Teologicky to asi aspoň přibližně koresponduje s tzv. přítomnou eschatologií.)

„radujte se“ (Fp 4,4)

„co nám dělá radost?“

„radost z činnosti, když nám jde hraní“

„radost z pochvaly, z úspěchu“

„radost z procházky lesem“ (z klidu)

„radost, když jsem mezi lidmi, které mám rád“

„já a Otec jsme jedno“ (J 10,30)

o svém vztahu k rodičům (na který se nelze v hodině ptát přímo) buď mluví ve smyslu „*Rodiče jsou zkušenější, myslí to se mnou dobře, snažím se je poslouchat*“. Nebo naznačují problémy: „*Rodiče nerozumí tomu, co dělám.*“ „*Snažím se s nimi vycházet, ale nemají na mne čas.*“ „*Táta pro mě udělá cokoli.*“ Málo to vyznívá harmonicky dospěle.

"Nejlstivější jest srdce nade všecko." (Jr 17,9 BKR)

sebepoznání jako cesta do „hloubky“ studenta baví,

„člověk sám sebe nezná“

„miluj bližního svého jako sebe sama“

Personalismus – jako uznání, že je tu druhý člověk jako tajemství, jím blízký je. Uznají, že druhý člověk je někdo, kdo má svou jedinečnost a důstojnost.

„Myslíte, že oněch osmnáct, na které padla věž v Siloe a zabila je, byli větší viníci než ostatní obyvatelé Jeruzaléma?“ (věž v Siloe, L 13,4)

„Proč se to stalo? Je něco jako Boží trest, „Boží mlýny“, řád světa, který trestá zlo?“

„*Ne, je to jen náhoda.*“

Nebo: „*Dá se to vysvětlit fyzikálními příčinami.*“

„On odhodil ty peníze v chrámě a utekl; šel a oběsil se.“ (Jidášův konec, Mt 27,5)

„Může se stát, že člověk, třeba když umírá, něčeho ve svém životě lituje?

Co udělal špatně, co neudělal, že žil marně?“

„Ano.“

IV. Texty, které otevírají a rozvíjejí rozhovor

Těch otázek, nad kterými se nám otevřel rozhovor, je velmi mnoho. Uvádím jen některé příklady. Jsou to jen střípky z myšlení dnešních středoškoláků. Všechny myšlenky se točí jen v mezích tohoto světa a tohoto života. Rovnou říkám, že nikde se neobjevuje ani představa, že by vedle tohoto světa (fyzického, duševního) byl i nějaký svět duchovní – proto ti z čtenářů, kteří si s civilním rozvedením biblických slov vědí sami snadno rady, mohou tento nejdější odstavec rovnou přeskočit.

„Co Bůh spojil, člověk nerozlučuj...“

„Důvody, proč se lidé rozcházejí, dáte dohromady asi rychle, ale: Proč mají spolu zůstat lidé, kteří si už nerozumějí?“

„Protože mohou mít naději, že se to změní. Vždycky se to může změnit.“

„Protože vědí, že i oni na tom mají podíl, a mají se snažit o nápravu. Lidé spolu mají komunikovat.“

„zapři sám sebe“

„Museli jste se někdy zapřít?“

„Třeba omezit pití.“

pojedly ze zakázaného stromu

- „Je některý zákaz dobrý?“ *„Ano, určitě.“*

- „Je některé poznávání, do kterého se nemám pouštět?“ *„Například drogy.“*

„modlitba víry zachrání nemocného“

„Myslíte, že to tak je?“

„Ano, je možné, že někomu modlitba pomohla.“

„Třeba našel síly v sobě.“

„A mohla to třeba být i síla jiná?“ „Mohla. Nevíme.“ (agnosticismus)

„nechte děti přicházet ke mně“

„Jaké je dítě?“ „Bezstarostné, milované.“

„Cítíte se někdy jako děti?“ „Jasně.“

„Chtěli byste být zpátky malými dětmi?“ „Ano, dítě nemá žádné starosti.“

„V čem je dítě lepší než dospělý?“ „Ještě tolik neubližuje.“

„z hlubokosti volám k tobě“

„Zkuste si představit nějakou situaci, v které žalmista takto volá.“

„Cítí se hodně špatně, něco zlého provedl, je nemocný, opuštěný.“

(nedoptávám se, kam se to tedy obrací)

„stále za vás děkuji svému Bohu“

„Máte někoho, za koho jste vděční?“ „Za rodiče.“

„Za co jste jim vděční?“ „Že se o nás starají, že nás nechali dělat konzervatoř.“

„sůl světa“ („to, co dodává světu chuti“ – musím metaforu vysvětlit)

„Čím můžete jako muzikanti být solí světa?“

„Uděláme lidem radost.“

„když tě někdo uhodí do tváře“

„Kde vzít vnitřní sílu, abychom mu facku nevrátili?“

„Pochopím, že to udělal z hlouposti.“

„Vím, že to může přerůst ve rvačku a nic se nevyřeší.“

„nestarejte se o zítřek“

„Rozumíte tomu pocitu?“

„Ale člověk se přeci musí starat, musí plánovat.“

„útočiště“

„Máte nějaké místo, kde se cítíte bezpečně?“

„(Jen) doma.“

„dům na písku a dům na skále“

„Máme dům svého života postavit na skále. Co může být takovou skálou, pevným základem našeho života?“

„To, co se naučím, co dokážu.“

„Má rodina, přátelé, vztahy.“

„Pro někoho to může být jeho víra.“ (ani zbožní katolíci před spolužáky neřeknou: „Pro mě je to má víra.“)

A tady už musím dodat – celý tento text spočívá na mých poznámkách z let 2015 až 2018, kdy jsem svou práci mezi studenty teprve začínal. Teď v roce 2021, kdy dělám jeho revizi, se sám divím, jak odlišné zkušenosti mám z posledních let – kolikrát jsem od křesťanských studentů slyšel v hodinách osobní srdečná svědectví o víře a z víry. Jak třeba i dovedli probudit své spolužáky k vášnivému rozhovoru. Proč se mé zkušenosti tak proměnily? Určitě to má co dělat s dlouhodobějším budováním prostředí důvěry. Přesto tu nechám jen ony původní záznamy, i mé tehdejší prozatímní závěry, a další nepřidávám. Mají tedy hodnotu jako výpovědi přináležející běžnému životu a školnímu prostředí. Rozvedení příslibu, že v prostředí důvěry se „dveře mohou otevírat“ – kam? – by bylo na jinou úvahu.

„milování nepřátel“

„Dá se to, milovat nepřátele? Jaké kroky můžou vést k tomu, že se s někým usmírím?“ studenti se pečlivě snaží vyjmenovat jednotlivé možnosti a kroky

„Mám se pokusit mu odpustit, i když se neomluví?“ „Ano.“

Obraz neodpuštění jako 'vězení s klíčem vevnitř' je pro ně srozumitelný.

„neboj se“ – tolikrát v Bibli

„Čeho se v životě bojíme?“

vyjmenovávají, sepisujeme, pak se snažíme seřadit do vrstev závažnosti

„Co se s tím dá dělat?... Co se dá dělat s tím nejzávažnějším – strachem z nemoci, ze smrti?“

„Člověk to musí přijmout.“ (stoicismus)

„šli za hvězdou...“

„Čtete horoskopy? Věříte jim?“

„Nezajímá nás to... Jen pro zábavu... Někdy se mi to splnilo. Ale někdy zase ne.“

V. Texty sekularismus mírně zpochybňující

V poslední části chci přece jen uvést několik případů, kdy se uzavřenost „tohoto světa“ trhá, kde se v trhlinách ukazuje nějaká jiná, nepochopitelná skutečnost.

„Vaši mládenci budou vídat vidění.“ (Sk 2,17)

„Měli jste někdy nějaký nadpřirozený zážitek?“

někteří se odváží vyprávět náznaky svých „mystických“ zážitků

„žebřík z nebe“, „postava Krista“, „babička mě napomínala ve snu“ ...

(nechávám v rozhovoru se studenty bez snahy o interpretaci)

blahoslavenství (podle Matouše 5,3-4)

„Představte si, že stojíte pod horou a posloucháte Ježíšovo kázání. Rozumíte mu? Možnosti pochopení můžou být různé.“

Studenti uvádějí různé možnosti, kdo jsou ‚chudí v duchu‘. Přiznávají, že mnohdy jim je do pláče. Ale také, a to je zajímavé, zpravidla dovedou i říci, co by mohlo znamenat: ‚jejich je království nebeské; oni budou potěšeni‘.

Mysl tíhne k nalézání smyslu, možná ho je schopna nalézt v čemkoliv.

umývání nohou učedníkům (J 13)

„Jaké by to bylo, kdybyste měli někomu mýt nohy? Nebo kdyby měl někdo mýt nohy vám?“

Ozývají se pocity znechucení, zhnusení.

„A že to může být projev velké lásky, intimity?“

„A že když je člověk nemohoucí, že si má nechat posloužit?“

Někteří studenti souhlasí, jiní stále odmítají, odehrává se emoční bouře...

City a pocity jsou pro nás někdy „terra incognita“, tím, co nás nepřemožitelně ovládá.

„Pouštěj svůj chléb po vodě, po mnoha dnech se s ním shledáš. (Kaz 11,1) nebo

„Kdo tě uhodí do jedné tváře, nastav mu i druhou.“ (Mt 5,39)

„*Ano, někdy je to dobrá rada.*“ A studenti jsou schopni uvést příklady pro správnost takových rad.

Jde tady o biblické kóány. Jsou to paradoxy, *tvrzení odporující běžnému mínění. Iracionalita, která však zve k „aha-zážitku“.*

čtení z knihy Zjevení o obnově země (Zj 21,1)

„Kdybyste si chtěli představit ráj, jak by vypadal?“

„*Voda, klidná příroda.... Ale ne mnoho lidí, jen ti, které mám rád.*“

„A když Bible píše, že tam bude velké společenství, že vztahy budou uzdraveny?“

Žádné navázání ze strany studentů.

„*Mám představu, že tam budou mí předkové.*“

Podobná otázka: **„mám sen, že...“** (Dan 7,1; M. L. King – I have a dream)

„O čem sníte?“, ve smyslu „snů“ jako „velkých přání“.

Fantazie se poměrně snadno osvobodí a rozjede,

ozývají se touhy na různých úrovních blízkosti k dnešní realitě.

„*Nebudou už zbraně ani války, příroda se uzdraví...*“

„*Že potkám aspoň jedno šťastné manželství svých vrstevníků.*“

V našem vnímání je mohutný mytologický spodní proud.

„Nyní vidíme jen v hádance, poznávám jen částečně.“ (1 K 13,12)

Kvantová fyzika a astrofyzika stanovují zásadní hranice lidskému poznání, které nikdy nepřekročíme („světlo ze Slunce letí na zemi 8 minut, nikdy nemůžeme poznat, co se tam děje právě teď“; nebo výklad o spřažených částicích)

O jakési transcenci (tajemství) ví i fyzikální obraz světa.

VI. Pokus o prozatímní závěr

Zdá se mi, že pokud se u dnešních mladých lidí objevuje tíhnutí k transcenci, hledání něčeho, co nás a tento svět přesahuje, jde jen o naprosto ojedinělé případy. Tradiční jazyk, kterým byla taková víra popisována, se vyprázdnil, nedotýká se už životních zkušeností lidí. Také na existenciální otázky (např. po smyslu života) mají sekulární odpovědi, i v mezních situacích (zoufalství, smrtelnost) ustojí raději bezradnost než odpovědi, které se jim zdají falešné.

VII. Dodatek

Z nejuživnějších podnětů své práce jsem připravil následující Pracovní list. Dá se použít v mnoha různých skupinách. Mně se tyto podněty osvědčily v práci s převážně sekularizovanou středoškolskou mládeží. Dají se zřejmě obdobně použít i u církevní mládeže. Jsem však přesvědčen, že užitečné by mohly být i u starších generací církevníků – pokud je chceme učit, aby uvažovali nově o věcech navykklých a už jakoby samozřejmých.

Je dobré, když při takových diskusích usilujeme o christocentrické zacílení. Nějaké obecné náboženské smýšlení totiž nemá moc smyslu, a je pro mne otázkou, zda vůbec existuje, nebo se jedná jen o rozmlžené hnutí psychické. Na druhou stranu můžeme být ovšem christocentrováni, ať už vycházíme od kteréhokoliv biblického textu.

Pokud ke každému ze tří témat přidávám Teoretické pozadí, nejedná se o odstavce nijak zevrubné. Jsou to jen náznaky různých možností myšlenkového domýšlení, jen možné náznaky k dalšímu studiu. Bez něj nebudou pro svou fragmentárnost ani srozumitelné. Pro samotné provedení cvičení jsou však zbytné.

Pracovní list

Téma 1: Blahoslavenství (paradox – „proti obvyklému mínění“)

Trvání: 20 až 50 minut, dle tempa a hloubky

Pomůcky: biblický text Mt 5, 3-8 ČEP

Blaze chudým v duchu, neboť jejich je království nebeské.

Blaze těm, kdo pláčou, neboť oni budou potěšeni.

Blaze tichým, neboť oni dostanou zemi za dědictví.

Blaze těm, kdo hladovějí a žízní po spravedlnosti, neboť oni budou nasyceni.

Blaze milosrdným, neboť oni dojdou milosrdenství.

Blaze těm, kdo mají čisté srdce, neboť oni uzří Boha.

Pomůcky: tabule a popisovač

Postup:

A

a) buď blahoslavenství rozebíráme v řadě jiných biblických textů, např. evangelijních textů o Ježíšově životě, a blahoslavenství pak stojí na počátku Kázání na hoře jako začátku veřejného vystoupení,

b) nebo je teď vidíme jako text jedinečný: „My dnes už všichni víme, kdo Ježíš byl, co přibližně učil, jak žil a zemřel. Možná jsou mezi námi lidé, kteří nikdy neslyšeli kázání. Dnes uslyšíme slova, která Ježíš řekl, když mluvil poprvé k zástupu. Ti lidé ho ještě nikdy neslyšeli, neznají ho. Zkusme si dnes my všichni představit, že je to první kázání, které uslyšíme. Rozuměli bychom mu? Jak?

c: můj osobní úvod: mnoho let jsem chodil za obviněnými do vazební věznice. Když jsem se s některým potkal poprvé, často jsem začínal způsobem, který uvádím tady. A udělal jsem opakovanou zkušenost, že blahoslavenstvím rozuměli, že si je byli schopni přivlastnit. A že jim někdy byli schopni rozumět i způsobem pro mě novým a nečekaným.

B

Jednotlivá blahoslavenství přečtu, a ptám se, zda jim je rozuměno.

a: Bud' přečtu celé blahoslavenství (hodí se pro rozhovor s jednotlivcem);

b: nebo přečtu vždy první půlku blahoslavenství, vyptám se, zda je jasné, kdo je tady osloven, a pak přečtu půlku druhou, „neboť...“, a ptám se, co může toto znamenat;

c: nebo zvolím rozřikání nejpodrobnější, zde pak nejlépe u tabule.

Blaze chudým v duchu, neboť...

1. Použili bychom dnes slovo „blaze“? Nebo bychom ho přeložili nějakým dnešním slovem?
2. Kdo jsou chudí v duchu? Jak různě můžeme tomu označení rozumět?
3. Co byste očekávali po „neboť...“?
4. jejich je království nebeské – co to může znamenat? Zase: řekli bychom to nějak jinak, našimi dnešními, vlastními slovy?

Blaze těm, kdo pláčou, neboť ...

1. Slovu „plačící“ rozumíme. Jaké jsou typické situace, kdy člověk pláče?

2. Co bychom očekávali po „neboť...“?
3. oni budou potěšeni – je to totéž, co naše očekávání v bodě 2?

Blaze tichým, neboť...

1. Každý si vzpomeňme na nějakého tichého člověka.
2. Proč by takoví lidé měli být blaženi?
3. dostanou zemi za dědictví – vidíme, že je zde budoucí čas, ale jinak je nejasné, co to může znamenat. Kdy a jak se to stane, stává? Napadne nás něco?

C

Nesnažím se probrat všech šest těchto blahoslavenství. Spíše dávám pozor na dynamiku přemýšlení. Někdy se už první blahoslavenství ukáže jako dost vydatné. Často dojde k zastavení u „plačících“ v druhém blahoslavenství, ukáže se, že všichni máme někdy potřebu plakat, a rozhovor o tom vyžaduje svůj čas. Podle mé zkušenosti nejčastěji stačí probrat první tři blahoslavenství.

Teoretické pozadí: blahoslavenství vyznívají paradoxně, to znamená, že si s nimi rozum neví rady, nebo přesněji: že odporují obvyklé, většinové zkušenosti, běžnému mínění. Přesto, když se člověk snaží v nich smysl najít, často se to povede (a to nemusí být ani na straně vedoucího diskuse ani na straně diskutujících předpoklad, že to musí být pravda, když to řekl Ježíš). Takové nalézání smyslu mi nejvíce připomíná postupy Gestalt dialogu a Gestalt terapie, totiž že je ve slovech výpovědi objevován smysl jako „dobrý tvar“.

Jinak nahlíženo připomínají tyto výroky (a taky mnohé jiné biblické výroky) „kóany“, totiž nelogické „hádanky“ z mimokřesťanských duchovních tradic, jejichž účelem bylo osvobodit mysl od zavedených konceptů. Zmíním aspoň dva další biblické kóany (všude tady lze skutečně diskusi začít slovy: „Co je to za nesmysl/blbost?“, a diskutující se zpravidla bude snažit smysl najít a obhájit):

Když tě někdo uhodí do tváře, nastav mu i druhou.

Pouštěj svůj chléb po vodě, po mnoha dnech se s ním shledáš.

Téma 2: Umývání nohou učedníkům (emoce)

Trvání: nejméně 45 minut

Pomůcky: biblický text J 13, 1-14 ČEP

Bylo před velikonočními svátky. Ježíš věděl, že přišla jeho hodina, aby z tohoto světa šel k Otci; miloval své, kteří jsou ve světě, a prokázal svou lásku k nim až do konce. Když byli u večeře,

Ježíš vstal od stolu a vědom si toho, že mu Otec dal všecko do rukou a že od Boha vyšel a k Bohu odchází, odložil svrchní šat, vzal lněné plátno a přepásal se; pak nalil vodu do umyvadla a začal učedníkům umývat nohy a utírat je plátnem, jímž byl přepásán. Přišel k Šimonu Petrovi a ten mu řekl: „Pane, ty mi chceš mýt nohy?“ Ježíš mu odpověděl: „Co já činím, nyní nechápeš, potom však to pochopíš.“ Petr mu řekl: „Nikdy mi nebudeš mýt nohy!“ Ježíš odpověděl: „Jestliže tě neumyji, nebudeš mít se mnou podíl.“

Když jim umyl nohy a oblékl si svůj šat, opět se posadil a řekl jim: „Chápete, co jsem vám učinil? Nazýváte mě Mistrem a Pánem, a máte pravdu: Skutečně jsem. Jestliže tedy já, Pán a Mistr, jsem vám umyl nohy, i vy máte jeden druhému nohy umývat. Dal jsem vám příklad, abyste i vy jednali, jako jsem jednal já.“

Pomůcky: tabule s popisovačem

Postup:

A

Čtu anebo vyprávím příběh, zastavím se u momentu Petrova odmítání: „Proč tady Petr Ježíše odmítá? A jaké by to bylo pro vás, kdyby vám někdo chtěl umýt nohy? A kdybyste měli někomu mýt nohy vy?“ Ozvou se různé názory. Pro někoho je obojí naprosto nepředstavitelné a háklivé, už ta představa v něm budí fyzický odpor. Někdo si to dovedeme představit jako projev intimní přízně, někdo ani takto ne. Všichni chápou, že někdy je to potřebné, u lidí nemocných či stárnoucích, ale někteří přesto řeknou, že toho by se ani nechtěli dožít. „A proč je to tak citlivé?“ Pokud se rozhovor rozvíjí, snad se takto dostáváme k pochopení Ježíšovy oběti za strany emoční, tělesné.

B

Myšlenky z rozhovoru píšu bodově na tabuli. Snažím se je rozmisťovat tak, aby bylo zřejmé, jak se naše zkušenosti a postoje liší, a myšlenky postupně ujasňují.

Teoretické pozadí: citlivost tématu pravděpodobně souvisí s moderním pojetím osobnosti: jsme si rovni, nad nikoho se nebudu povyšovat, ale ani před nikým ponižovat. Asi souvisí také s moderním pojetím osobního prostoru a citlivostí na jeho narušení. Taky s tím, jak takové úkony asi často delegujeme na profesionály ze sociálních a zdravotních služeb.

Když T. W. Adorno uvažuje o možnostech filosofie „po Osvětlení“, řekne, že morálka přežívá pouze v čistě materialistickém momentu¹⁰. Totiž morálka se osvědčuje se tehdy, když se nás něco doslova dotkne, když nás něco zabolí, když se nám zvedne žaludek. Jen tehdy se ukazuje, jací jsme lidé (jako se to v extrémní míře dělo v koncentračních táborech), ne při teoretickém uvažování.

---

¹⁰ Inspirace: PETŘÍČEK, Miroslav. *Filosofie en noir*. Karolinum: Praha, 2018.

Téma lze biblicky zmnožit nejméně dvěma směry:

a) v podobenství je o milosrdném Samařanovi řečeno, že když viděl ubitého u cesty, „pohnuly se vnitřnosti jeho“ (L 10, 33 esplanchnisthē, ČEP: byl pohnut soucitem). „Kdy se v nás takto všechno pohne a chceme někde pomoci?“

b) v příběhu o pomazání v Betánii (L 7,36 – 47) je o ženě hříšnici napsáno, že „s pláčem přistoupila zezadu k Ježíšovým nohám, začala mu je smáčet slzami a otírat svými vlasy, líbala je a mazala vzácným olejem“, o farizei Šimonovi zase, že se nad tím pohoršoval. „Co byste si mysleli o té ženě vy, co byste cítili, kdybyste byli té scéně přítomni? Dovedete tu ženu pochopit?“

Téma 3: „Mám sen“ (fantazie)

Trvání: (minimálně) 45 minut pro kroky A až D

Pomůcky: počítač s internetem

Zde video s řečí M. L. Kinga „I have a dream“ (na YouTube je několik verzí, doporučuji asi sedminutovou s remasterovaným zvukem i obrazem a anglickými titulky); tabule a popisovač.

Postup:

A

„Pustím vám jeden z nejznámějších projevů 20. století. Sestřih trvá asi sedm minut. Nevadí, pokud nebudete rozumět každému slovu.“

B

Sledování videa

C

„Určitě jste si všimli, jak silně na posluchače zapůsobila slova „Mám sen, mám sen, že...“. (Ta slova napíšu na tabuli.) Určitě i my máme takové sny. Slovo „sen“ tady znamená silné přání, touhu. Mohou to být sny reálné i nereálné, všední i fantastické. Jaké sny jako hluboké touhy máte vy? Můžete a dovedete něco z toho říct nahlas?“

D

Výroky zapisuji na tabuli. Za každý poděkuji, případně je krátce přejně komentuji. Pokud se proud nemůže rozjet či zadrhne, (znovu) posluchače pozvu, aby si pustili fantazii na volno.

E

Možnosti rozvinutí:

- a) Rozhovor nad tím, odkud se v nás takové touhy berou;
- b) ve své učitelské praxi používám tento program s jedním ročníkem poslední hodinu před Vánoci, a tak se jich ptám, jestli jejich podněty mohou využít pro přímluvné modlitby při vánočních bohoslužbách;
- c) pro křesťany má smysl dořeknutí, že např. mnoho prorockých výroků v Bibli má charakter takových „snů“ (vlk s beránkem si budou hrát; hora Hospodinova se bude tyčit nade všemi národy; vyperou svá roucha v Beránkově krvi...).

Teoretické pozadí: V literatuře bychom našli velmi různá zhodnocení role takových volných fantazií v duchovním životě. Např. C. G. Jung a M. Eliade mluví o důležitosti takového mýtického základu v mysli člověka. U P. Ricoeura v jeho *Filosofii vůle*¹¹ jsem se setkal s kritikou takových volných fantazií, pokud nejsou rozvinuty z rozumu. G. Deleuze v návaznosti na M. Prousta píše, že ještě cennější a silnější než metodické a vůlí rozvíjené fantazie by byly obrazy a vnuknutí mimovolní.

Práce vznikla v roce 2019

---

¹¹ RICOEUR, Paul. *Filosofie vůle I/II*. Z fr. orig. Přeložili J. Čapek/M. Lyčka. Praha: Oikoymenth, 2001/2011.